

UDK 821.163.41.09-94"04-14"

85
JELENA PANIĆ
Filozofski fakultet u Novom Sadu

MOTIV MAĆEHE- PRELJUBNICE U ŽITIJU STEFANA DEČANSKOG GRIGORIJA CAMBLAKA I KRALJEVOJ JESENI MILUTINA BOJIĆA

SREDNJOVEKOVNA OSNOVA

Na samom početku *Žitija svetog kralja Stefana Dečanskog* Grigorija Camblaka srećemo se sa motivskom konstrukcijom uslovljenom likom maćehe-preljubnice. Međutim, dalje, u samoj razradi životopisa kralja iz dinastije Nemanjića, maćeha, kraljica Simonida, više se ne spominje, mada igra važnu ulogu u konstituisanju lika kralja Stefana kao mučenika koji strada od drugih. Početna situacija uticaće da se kroz čitav spis o svecu govori kao o mučeniku, što će se odraziti i na osnovni ton kazivanja.

Ono što je intrigantno jeste *način* na koji je Simonidina *uloga* obrađena u Camblakovom delu. Autor *Žitija* umnogome odstupa od istorijskih podataka i činjenica o tadašnjem srpskom vladaru, njegovom sinu i vizantijskoj princezi, a sve sa ciljem da odgovornost za oslepljenje Stefana prebaci sa oca Milutina na maćehu. Istorijsko poznavanje tog događaja ukratko bi se moglo svesti na sledeće:

„Mladi Stefan, koji je u to vreme upravljao Zetom, pobunio se u prvoj polovini 1314. godine, izgleda na nagovor jednog broja velikaša, protiv svog oca, kralja Stefana Uroša II. Pobuna je dobila ozbiljne razmere, jer su mnogi od velikaša prešli od Milutina na Stefanovu stranu. Milutin je s vojskom ušao u Zetu, i povedeni su mirovni pregovori, negde u okolini Skadra. Stefan je na prevaru zarobljen i odveden u Skoplje, gde je oslepljen“ (Popović 1998:201).

U samom delu ne nalazimo ovakvo viđenje događaja, ali se zato za Stefanovo oslepljenje optužuje Simonida: „Podiže zavist davo koji uvek mrzi dobro. A izvršilac takvog služenja bila je njegova žena“¹.

Kako bi uzdigao Stefana kao mučenika i stradalnika, Grigorije Camblak nije štedeo reči kojima je opisivao Simonidu. Zanimljivo je spomenuti da se o njoj govori kao o ženi, carici, na jednom mestu se čak kaže „slična Isaku dobrim pokoravanjem i poslušnošću“. Često se na nju referira i putem kategorija tipa ženska prevara, ženske spletke, ženska bestidnost.

S druge strane, Stefan je hrabar, s verom u Boga, pravedan, a poredi se samo sa biblijskim Jovom („A kada srce iznutra probadahu strele prirode, projavi glas blaženoga Jova: *Gospod dade, Gospod uze*“, „Pitaš me o mnogostradalnom i drugom Jovu“) čime se želi istaći stradanje kao opšti princip u životu i stradanje ne zbog greha, već zbog volje Božje.

Pa ipak, motiv maćehe-preljubnice pored maćehe i pastorka uslovljava i treću komponentu (čime se obrazuje trougao), a to je otac i/ili suprug. Milutin, iako donosi odluku o oslepljenju sina, biva zaveden i zaslepljen od svoje žene: „Dolazi carica k caru pokazujući tužno lice, neukrašen i neobičan nastup, roni suze i unutrašnjim plamenom preseca glas“. Čitav spektar Simonidinih osobina *odnosi prevagu* i Milutin naređuje izvršenje presude: „Navlada ženska prevara dostojna žaljenja i priče za suze, pobeđi careva premudrost ženskim spletkama, pokloni se očinska mudrost ženskoj slabosti, ugasi se roditeljska toplota ženskom bestidnošću! Pravedni bi uhvaćen nepravedno, nezlobivi ljutom zamkom, milostivi nemilostivo, i, o ružnog dela, bi lišen očiju!“ Autor isti postupak kontrastiranja primenjuje i u ovom odnosu – žena/žensko apsolutno zlo, muškarac/muško apsolutno dobro. Muški *princip* biva zaveden od strane ženskog i to ga pokreće da čini grešna dela. U osnovi ovakve postavke nalazi se biblijski mit o Adamu i Evi.

Čini se da je važno istaći da Camblak opisujući ovaj događaj iz života Stefana Dečanskog pravi dve paralele – sa Adamom i sa vizantijskim carem Konstantinom Velikim. Dok paralela sa Adamom služi više da pokaže nepromenljivu i *nepopravljivu* žensku prirodu, ova druga ima za cilj da ukaže na sličan situacioni splet okolnosti uslovljen likom maćehe-preljubnice: „Jer i Veliki Konstantin i prvi hrišćanski car, toliki i takav, ma koliko da je bio u pobožnosti i prirodnoj premudrosti, verujući lažnim rečima lukave žene, i ubi sina svojega Priska, koji je bio dobar i blag muž, a zatim kada je posle saznao da je ova slagala, i nju ubi sudom pravednim“. Analizu ovog paralelizma izveo je Aleksandar V. Popović koji smatra da: „ključ za potpuno razumevanje Camblakovog pripovedanja o pravom razlogu Stefanovog oslepljenja leži upravo u ovoj reminiscenciji na Konstantina Velikog. Naime, i ovaj slavni rimski imperator i hrišćanski svetac kaznio je svoga sina prvenca – Krispa, još surovije nego Milutin, smrću. Razlog tome je kletva Krispove maćehe, Konstantinove druge žene Fauste“ (Popović 1998:203). Autor dalje ukazuje da se u osnovi ovog odnosa krije *ljubavno ludilo* Fauste prema Krispu koje pokreće čitav niz tragičnih dešavanja – kletva, kazna, smrt pastorka i potom maćehe. U ovom paralelizmu takođe pronalazimo trougao, ali sa manje-više jasnijim odnosima. Možemo reći da relacije na liniji maćeha, pastorka, suprug uslovljavaju izvesnu erotsku napetost, koja zna da sklizne u nedozvoljene, kulturološki sankcionisane odnose. Centralna tačka trougla je maćeha-preljubnica koja *narušava*, pravi iskorak iz dotadašnjih relacija kako sa suprugom tako i sa pastorkom. Međutim, njena pozicija utiče na promenu u relaciji otac-sin i sin-otac. Erotska napetost je uslovljena njenom pozicijom, a libidinozna energija je u njoj.

Camblak koristi slične opise sa srpskim akterima i kada govori o vizantijskim – žensko lukavstvo, „lukave reči zle žene... iz koje davo besedaše“,

dok je Konstantin „bogoprosvećeni i premudri“. I u jednom i u drugom slučaju, Camblak *strogo pazi* da ne osudi Konstantina i Milutina za počinjeno delo. U osnovi takvog postupka ugrađen je duh srednjovekovnog vremena u kom je kraljevski položaj bio gotovo neprikosnoven – „po srednjovekovnim shvatanjima, vladar kao božji izabranik istovremeno je i realizator njegove volje na zemlji, pa se, tako, za strašno delo ne može osuditi kralj...“ (Petrović 1989:25).

Autor, naravno, poštuje osobenosti žanra žitija. O poučnoj funkciji u ovom životopisu može se dosta toga reći, no mi ćemo se zadržati samo na onom aspektu koji je u okviru teme kojom se bavimo. Izgleda da su pouku iz kažnjavanja Stefana izvukli i otac i sin (baš kao Tezej i Hipolit u Euripidovoj tragediji *Hipolit* i Konstantin Veliki pošto je otkrio pozadinu događanja), međutim, za razliku od njih, Simonida (Fausta i Fedra u vizantijskoj i antičkoj obradi istog motiva) lišena je mogućnosti pokajanja za svoja dela. Time se još više naglašava kontrastirana predstava muškaraca i žene u kojoj ona stalno čini zlo, biva kažnjena, ali se ne kaje za svoja zla dela, dok muškarac biva zaveden da čini zlo, osvešćuje se šta je počinio i kaje se.

Primetno je da Camblak, iznoseći paralelu sa Konstantinom Velikom, Faustom i Krispom, indirektno govori o motivima koje je imala Simonida da nagovori supruga na zlo delo. Baš kao i Faustu i Fedru, i Simonidu je uhvatilo *ljubavno ludilo* prema pastorku. Autor poznaje osobenosti žanra i: „verovatno je da mu se činilo da jedna ovakva priča o napastovanju, makar bila u pitanju davolska laž i kleveta, nije dostojana da se ogoljenim rečima ispripleveda u hagiografiji srpskog vladara mučenika“ (Popović 1998:209). S druge strane, on, takode, dobro poznaje i vizantijsku hagiografsku književnost – iznoseći paralelizam iz te književnosti da se pretpostavi da mu je bio poznat *Život Konstantina Velikog* Jevsevija iz Kesarije, ali i *Pohvano slovo Konstantinu i Jeleni* učiteja mu Patrijarha Jevtimija u kom je izostavljena scena sa sinom Krispom (Petrović 1991:129). Iz okvira i pozicije samog žanra žitija nameće se otvoreno pitanje da li bi autorski postupak izostavljanja razloga za oslepljenje bio veštiji i domišljatiji, ili je bio izazov napisati žitije različito u odnosu na vizantijsku tradiciju ili bugarsku (koja je Camblaku po rođenju bliska) i time proširiti granice žanra.

Intrigantno je spomenuti da još jedan istorijski izvor uključuje Simonidu u epizodu oslepljivanja Stefana – hronika Splicićanina Miha Madijeva de Barbacanisa (oko 1284–1358) (Popović 1998:204). Stoga i sama Camblakova implikacija dobija drugačiji ton, a i poznate istorijske činjenice o braku Simonide i Milutina tome mogu da doprinesu. Naime, Simonida je vizantijska princeza, kćerka Andronika Paleologa, koju su zarad mira sa Srbijom udali kada je imala pet godina za Milutina, koji je tada već imao tri žene.² Budući da Simonida nije mogla da ima poroda, bio je to brak bez dece. Neki istoričari smatraju da su postojale indicije da se njena braća zbog toga nadu na srpskom prestolu, ali ono što je sigurno jeste da se nakon muževljeve smrti (1321. godine) Simonida vratila u Carigrad, gde se zamonašila. Ostalo je i zabeleženo od Nićifora Grigore da je „kralj Milutin bio notorno ljubomoran, pa nije nemoguće da je posumnjao u vezu svog sina i njegove mećehe“ (Popović 1998:208).

Kada se sklope svi delovi, kako iz istorije tako i iz zapisa ostalih ovim istorijskim ličnostima, dobija se jedna konstruisana priča o starom, a posesivnom suprugu/ocu i zloj, mladoj i zaljubljennoj u pastorka supruzi/maćehi i sinu/pastorku koji odbija maćehinu ljubav i zbog nje biva kažnjen. Miahailo Laskaris veruje da je „taj motiv mržnje maćehe prema pastorku obična priča“ (Laskaris 1926:76). Govoreno rečnikom Nortropa Fraja, u osnovi ovih odnosa je arhetip koji kao takav u sistem književnosti ulazi iz mita koji predstavlja: „središnju oblikotvornu snagu koja ritualu daje arhetipsko značenje a proročanstvu arhetipsku pripovest“ (Fraj 1991:29). I doista, praobrazac trougla maćeha, pastorak, otac/suprug dolazi iz mita o Tezeju, Fedri i Hipolitu. Mitska osnova je ugrađena u Euripidovu tragediju *Hipolit*, prvi put izvedenu 428. godine pre nove ere. Tragična dešavanja pokreće Fedrina ljubav prema Hipolitu, koju on prezrivo odbacuje, a ona se ubija i ostavlja pismo u kojem ga optužuje da ju je napastvovao. Po povratku kući, Tezej zatiče pismo i mrtvu Fedru i baca kletvu na sina, koju mu ispunjava bog mora Posejdon. Na kraju tragedije, sin i otac jedan drugome opraštaju, razrešivši tragični *nesporazum*, a Hipolit umire. Baš kao i u srednjovekovnoj obradi iste situacije dolazi do pokajanja muškaraca zbog počinjenog.

Takva konstelacija odnosa u *antičkom trouglu* transponovana je i u *vizantijski i srpski* prilagodivši se drugačijim situacionim zahtevima, ali zadržavajući u osnovi slično (mizogino) viđenje žena.

Da je *žena silno zlo* zadržalo se i u vizantijskoj i Camblakovoj obradi slične motivske situacije, ali Camblak ne pravi reminiscencije na antičko, već na vizantijsko nasleđe. Kao mogući odgovor zašto je Camblaku vizantijski predložak bliži Aleksandar V. Popović razmišlja: „Medutim, Camblak je pisao za srpsku publiku, verovatno po narudžbi samog srpskog despota, za koju nije mogao da računa da poznaje Euripida i da bi aluzija na Fedru i Hipolita kod nje izazvala odgovarajuće asocijacije. Osim toga, autor svakako nije želeo da sa terena hrišćanskog predanja skreće na tle grčkog mita, naročito ne u jednom ovakvom spisu religiozne prirode kao što je *Žitije Stefana Dečanskog*“ (Popović 1998:208). Ostaje svakako za tumačenje zašto u okviru *Službe Stefanu Dečanskom*, koju takode sastavlja Grigorije Camblak, u okviru prološkog žitija nalazimo drugačije viđenje stradanja Stefanovog za koje se ne optužuje maćeha Simonida, koja se čak i ne spominje, već se kaže da je bio oklevetan: „Ovaj sveti i prisno pominjani Stefan beše sin Milutina, cara srpskoga, blagočastivog, istinskog i svetog muža. Njemu je bio oklevetan kako hoće silom carstvo da otme. Tako je bio uhvaćen i najpre mu izbodaše oči“ (Camblak 1989:108). Vidimo da je ovakvo viđenje događaja na tragu istorijskih podataka o istom.

Na koncu treba istaći da uvođenjem motiva preljubnice Camblak konstituiše lik Stefana kao mučenika i stradalnika, kako će doista u žitiju biti prikazan, a podvlačeći paralele sa vizantijskim i biblijskim nasleđem, otkriva čitav niz arhetipova koji svoja polazišta crpu iz mita i čije transponovanje kroz vreme samo upotpunjuje i oblikuje početnu situaciju.

Posmatrano u okvirima srpske srednjovekovne književnosti, lik i uloga Simonide u Camblakovom delu nadovezuje se na uobičajenu sliku žene. Ona se može odrediti kao spoj suprotnosti – „U prikazivanju žene

stari pisci su jednostavni. Žena je najčešće simbol apsolutnog zla; vrlo retko simbol apsolutnog dobra. Sredine nema. Nema spajanja dobra i zla, koje je dopušteno ljudima“ (Đukić 1930:98). Kako se ovako nasledena predstava iz srednjovekovne književnosti odrazila i prenela u vreme koje je usledilo neposredno nakon toga, ali sve i do naših dana, tema je za sebe, međutim, za nas je pre svega važno da protumačimo kako je ista motivska situacija označena likom maćehe-preljubnice Simonide obradena u istorijskoj drami Milutina Bojića *Kraljeva jesen*, i koliko je srednjovekovni predložak uticao na oblikovanje likova i radnje.

DVADESETOVEKOVNA DORADA

Rana drama Milutina Bojića *Kraljeva jesen* obrađuje donekle sličan istorijski događaj – razloge i motive za oslepljenje Stefanovo. Mladi pesnik srpske moderne, velika nada Skerlićeva³, 1912. godine piše dramu sa temom iz srednjega veka i time se uključuje u red stvaraoca koji su pisali istorijske drame (u prvom redu Laza Kostić i Đura Jakšić), ali unoseći promene u okvir ovog žanra, najpre okretanje ka vizantiskoj tradiciji⁴.

Kraljeva jesen je u pozorištu izvedena dva puta – 1913. i 1965. godine, a u čitavom Bojićevom opusu nema dominantno mesto, koje ipak pripada poeziji, već više svedoči o preokupacijama mladog pesnika.

Centralni motiv jednočinke je donošenje odluke o Stefanovom oslepljenju. Na ovaj motiv nadovezuje se i čitav niz drugih, koji iz njega proizlaze ili, u opštijem smislu govoreći, imaju funkciju da oslikaju duh tadašnjeg srpskog dvora. Drama ima samo jedan čin koji je izdvojen na čitav niz scena i jako puno likova koji se pojavljuju. Međutim, centralno mesto drame je lik Simonide i čitavo delo može se posmatrati pre i nakon njene pojave na sceni. Kao da je uvodni deo potreban da bi se dočarao duh vremena, odnos prema katoličkoj crkvi, pojasnio sukob oca i sina i uticaj vlastele i crkvenih lica na donošenje odluka. Može se reći da je deo pre pojave Simonide prikazivao opštost (države, vlasti, prilika), dok nakon njenog stupanja na scenu počinje lična drama svih najvažnijih aktera u odluci o Stefanovom (ne)oslepljenju – kralja Milana, igumana Danila (koji u klasičnoj dramskoj podeli dobija ulogu tipičnog intriganta) i Simonide.

Interesantan je odnos koji Milutin Bojić gradi prema istorijskim podacima o ovom događaju. Kao što smo videli, srednjovekovno žitije ne spominje pobunu koju je Stefan organizovao protivu oca, već samo Simonidinu grešnu ulogu. U dvadesetovekovnoj obradi ovog istorijskog trenutka napravljena je sredina između preljube i pobune, te se i jedno i drugo spominju tako što je Stefan zatvoren jer je pobunu organizovao, a oslepljen je zbog ljubavi koju maćeha gaji prema njemu. Motiv njegove pobune je želja da vlada i smeni starog oca, dok je motiv za njegovo oslepljenje ljubomora i kazna njegovog oca. Na taj način Bojić u samom dramskom tkivu kombinuje istorijske fakte i literarne nagoveštaje u Camblakovom žitiju, ali na sceni se prikazuju samo dešavanja na dvoru – „gotovo salonski zaplet, trougao strasti, ambicije i starosti, u istorijskim kostimima“ (Hristić 1987:23).

U izvesnom smislu može se govoriti o *pripremanju* koje autor sprovodi pre nego što na scenu stupa Simonida tako što kroz različite likove gradi predstavu žene, kao, pre svega, strasnog bića, što će biti i glavno Simonidino obeležje. Otuda i ne iznenađuje što je u razgovoru sa Danilom ljubomora pokrenula kraljevu odluku da oslepi sina. Sve dok je bilo reči samo o pobuni, Milutin se oštro protivi oslepljenju sina, ali kada je intrigant Danilo nagovestio sinovljev odnos sa maćehom naglasivši da su oboje mladi i da i ona *gleda* Stefana, više dvojbe nije bilo. Otuda sam dramski, ali i semantički sklop ima drugačiju podlogu kada se pojavljuje Simonida. Centralno mesto koje ona ima u ovom komadu naglašeno je i sa podrobnim opisom u didaskalijama. Može se govoriti o erotskom uticaju, uticaju strasti (u čitavom Bojićevom stvaralaštvu strast ima naglašeno mesto), ali i o Simonidinom telu kao važnim tačkama u drami. Neki proučavaoci su značaj njenog tela pomalo preneglašavali: „U *Kraljevoj jeseni* kapitalno je Simonidino telo a istorijska drama je tu da to telo učini kraljevskim pa i primamljivim i sladostrasnijim. Sve ostalo: državotvornost vladike Danila, perfidnost Vizantije, oslepljenje Stefanovo, sve je to dekor njenog tela“ (Gligorić 1924:28). Lepota njenog tela najviše dolazi do izražaja u sceni kada zavodi Danila. Ono je kraljevsko, belo „raskošno“, a Bojić ga opisuje putem detalja koji, svaki za sebe, deluju zanosno i na taj, gotovo parcijalan način gradi auru *božanskog* tela. Sam kult ženskog tela u srpskoj književnosti s početka 20. veka jeste imao izraženo mesto – setimo se samo Stankovićeve Sofke i njenog tela, ili pak Mrgude Petra Kočića.

Simonidin lik je tragičan, mnogo više tragičniji od drugih likova u drami. Njenu tragiku Bojić posmatra pomalo jednostrano – ona nije u mogućnosti da zadovolji svoje strasti prema pastorku koga voli, a suprug ne može da joj pruži željenu ljubav. Time se ona posmatra samo u sklopu nagonskog bića, naglašeno *ženskog* i na taj način svi ostali aspekti življenja (njen položaj, poreklo, državnički problemi) bivaju zanemareni, da ne kažemo apstrahovani. Da bi svoje biće ispunila i izrazila do kraja, Simonida je spremna da zavede sve koji bi joj pomogli da ostvari svoju žudnju prema Stefanu – „Njena nevolja i životna tragika jeste u nemogućnosti da se ta strast zadovolji“ (Vuković 1965). Jedini princip koji ona ima i kojem je dosledno odana je *ljubavno ludilo* prema pastorku a njeno ponašanje u sceni sa Danilom očituje da je spremna sve da učini kako bi došla do cilja – zavodi Danila, obećava mu titule, preti da će se dati bilo kom vojniku koji je spreman da izbavi Stefana iz tamnice. Bojićeva Simonida po tome pomalo podseća na Salomu, glavnu junakinju istoimene drame Oskara Vajlda. Baš kao i Saloma⁵ i Simonida ne preza i strepi samo ka jednom cilju – da ljubi usta svome voljenom:

Simonida – „Usta su mu slična čarobnome voću,
Hoću da ih pijem...“⁶

Saloma – „Nisi mogao da podneseš da ti ljubim usta, Johanane. Sada ću ih ljubiti. Grišću ih svojim zubima kao što se grize zrelo voće. Da, ljubiću tvoja usta, Johanane.“(Vajld 1997:37)

Scena Simonide i kralja takvog je semantičkog sklopa da više govori o karakteru kralja, kroz koji se ističe i sva tragičnost Simonidinog lika, ali u kojoj je i tragičnost *kraljevske* sudbine dobila značajnu dimenziju koja se može posmatrati u čitavom dramskom tekstu. Ostareli kralj želeo bi od svoje mlade žene „časak sreće“, dah mladosti koja je za njega davno prošla. Pri Simonidinom pokušaju da izbavi Stefana dolazi do burne i ljubomorne reakcije supruga i spremnosti da žrtvuje sina da bi onemogućio njenu sreću. Po tome se Bojićeva Simonida razlikuje i od Camblakove, ali i od Fedre i Fauste. I dok su sve one podsticale i činile sve da dode do kažnjavanja pastorka uvredene zbog neuzvraćene ljubavi, Simonida u literarno-dramskom tekstu s početka 20. veka odstupa od takve *reakcije* i čini zaokret u odnosu na svoje *prethodnice* – moli kralja da do kažnjavanje ne dode. U iščitavanju *dramskih praznina* naslućujemo da Stefan ili uopšte ne zna, ili nije bio u situaciji da zna o strasti koju maćeha gaji prema njemu. Simonida nije odbijena, ona je još uvek u situaciju da se nada, da sreću iščekuje i da izbegne svom tragičnom usudu.

Zanimljivo je tumačiti i kolebanje kralja u odsutnom času povlačenja naredbe o oslepljenju sina, kao i njegove pesimističke poglede na državu, vlast i potrebu da bude samo otac svome sinu. To je nit koja spaja Milutina u Camblakovoj i Bojićevoj obradi – i jedan i drugi se kolebaju prilikom donošenja odluke. I dok na Camblakovog Milutina žena vrši pritisak da do oslepljenja dode, Milutin, u Bojićevoj drami, pod jakim je osećajem ljubomore, ali i sabora, vlasti, države, te on, u izvesnom smislu, žrtvuje vid sina da bi osigurao i učvrstio svoj položaj. Sukob oca i sina oko vlasti, bogatstva... takode je arhetipska situacija koja svoje osnove ima još u Starom zavetu (poznato je da je Davidov sin Avesalom organizovao pobunu protivu svog oca, ali je ona bila ugušena).

Sva težina sudbine koju nosi Simonida očitava se u poslednjim scenama. Pošto čuje vest da je Stefan oslepljen Simonidi čak ni pobuna nije omogućena.⁷ Sa njenom prvom i poslednjom pojavom prati je jedna ista melodija (koja je ujedno i poslednja scena drame) – *Neka se vino prinese ustima umirućeg* – koja se može posmatrati i kao okvir u kom ona deluje, ali i kao neizbežnost razrešenja njene sudbine.

Čini se da nećemo pogrešiti ako zaključimo da je motiv maćeha-preljubnice konstitutivni element kako srednjovekovnog žitija Grigorija Camblaka tako i rane drame Milutina Bojića. Stidljivi nagoveštaji iz žitija naći će svoju punu doradu u dramskom tekstu. Prenos situacije iz jednog u drugo vreme nije izgubio svoje konstitutivne elemente, naprotiv, oni su dosledno zadržani i na njih su dograđeni i novi, koji su *raison d'être* dobijali iz početne situacije. Na taj način i samo umetničko oblikovanje *koristi* postojeće modele na koje nadograđuje matricu dešavanja, karaktera, slika koji se uklapaju i produbljuju praslike, koje su kao mreža kodova ugrađene u sistem književnosti. Ideja analize motiva maćeha-preljubnice u srpskoj književnosti jeste da pokaže koliko su ti kodovi i dalje prisutni, a samim tim i aktuelni. Istina, obogaćeni mogućnostima novog čitanja.

- 1 Svi navodi su dati prema izdanju iz literature. Sva podvlačenja su naša.
- 2 Evo kako njenu udaju opisuje Mihailo Laskaris: „Vizantinci su Simonidu poslali sa velikom pratnjom i sjajem na granicu. I tako su na sred Vardara bili izmenjani s jedne strane Simonida sa vizantijskim taocima, a s druge strane srpski taoci, Kotinac i Terterova kći. Kralj je dočekao Simonidu ne kao suprugu nego tobož kao gospodaricu; on je skočio sa konja i klekao pred nju” (Laskaris 1926:75).
- 3 Evo kako Stanislav Vinaver opisuje *neobičan* odnos mladog pesnika i vrsnog kritičara: „Nego je Bojić bio učenik i nada Skerlićeva. Bojić je imao da ovaploti i pesnički ovekoveči najvažnije Skerlićeve moralne tekovine. Bojić je imao da veliča život, kako je to hteo Skerlić, imao je da prikaže kroz sebe jednu zdravu rasu čiste i bistre pameti, jedan zdrav nauk. Bojić je bio pod najvećim Skerlićevim uticajem – ali nije bio slepo odan Skerliću. On je bio slepo odan svome prizivanju pesnika. On je hteo da bude veliki pesnik nacije” (Vinaver 1963:221).
- 4 U istom eseju Vinaver naglašava: „Mi smo tada osetili da je potrebno uhvatiti vezu sa Vizantijom...”
- 5 Lik Salome bio je inspirativan i za Bojića te je 1911. godine napisao pesmu *Salama* objavljenu u njegovoj prvoj zbirci pesama iz 1914. godine.
- 6 Svi navodi su dati prema izdanju iz literature.
- 7 Đordije Vuković ispravno zaključuje: „Jedino je Simonida lišena svake utehe, surovost te situacije najjače se na njoj ispoljava, jer žrtve koje se prilažu uništavaju joj smisao života a nadoknada za nju nema svrhe” (Vuković 1965).

LITERATURA

- Bojić, M. 1987. *Kraljeva jesen, Izabrane drame*. Beograd: Nolit.
- Vajld, O. 1997. *Saloma*. Beograd: Jugoslovensko dramsko pozorište.
- Vinaver, S. 1987. *Nadgramatika*. Beograd: Prosveta.
- Vuković, Đ. 1965. Kraljeva jesen Milutina Bojića. *Student*, 8.
- Gligorić, V. 1924. Naša istorijska drama. *Raskrsnica*, 10, 25–29.
- Đukić, A. 1930. Pogled na ženu, ljubav i brak u našoj staroj književnosti. *Srpski književni glasnik*, knj. 29, br. 2, 98–103.
- Laskaris, M. 1926. *Vizantijske princeze u srednjovekovnoj Srbiji*. Beograd: Knjižarnica Franje Baha
- Petrović, D. 1989. Camblakova literarna delatnost. U *Književni rad u Srbiji*. Beograd: Prosveta / SKZ.
- Petrović, D. 1991. *Književni rad Grigorija Camblaka u Srbiji*. Priština: Akademija nauka i umetnosti Kosova, posebna izdanja, knj. XV, Odeljenje jezičkih i književnih nauka i umetnosti, knj. 8.
- Popović, V. A. 1998. Motiv Fedre i Hipolita u Žitiju Stefana Dečanskog Grigorija Camblaka. U *Zborniku radova Vizantološkog instituta XXXVII*, 199–212.
- Predić, M. 1913. Pozorišni pregled. *Srpski književni glasnik*, knj. XXXI, br. 8. Beograd, 621–626.
- Hristić, J. 1987. Drame Milutina Bojića. U M. Bojić *Izabrane drame*. Beograd: Nolit.
- Camblak, G. 1989. *Žitije svetog kralja Stefana Dečanskog*. U *Književni rad u Srbiji*. Beograd: Prosveta / SKZ.
- Camblak, G. 1989. *Služba Stefanu Dečanskom*. U *Književni rad u Srbiji*. Beograd: Prosveta / SKZ.
- Fraj, N. 1991. Arhetipovi književnosti. *Mit i struktura*. Sarajevo: Svjetlost.

SUMMARY

MOTIVE OF STEPMOTHER-ADULTRESS IN *HAGIOGRAPHY OF STEFAN DEČANSKI* BY GRIGORIJE CAMBLAK AND *AUTUMN OF THE KING* BY MILUTIN BOJIĆ

The text analyses the motive of stepmother-adultress in the medieval hagiography of Stefan Dečanski and the early 20th century piece of drama written by Milutin Bojić. Apart from their historical context, these two texts share a similar construction of motives. The aim of this analysis is to show how these artists “use” existent models, and then build on a matrix of events and characters, which deepens the ancient prototypes, like a network of codes built into the system of literature.

KLJUČNE REČI: motivska konstrukcija, maćeha-preljubnica, srednjovekovno žitije, mit, antička tragedija, arhetip, trougao, nadogradnja, drama s početka 20. veka, književni kodovi.